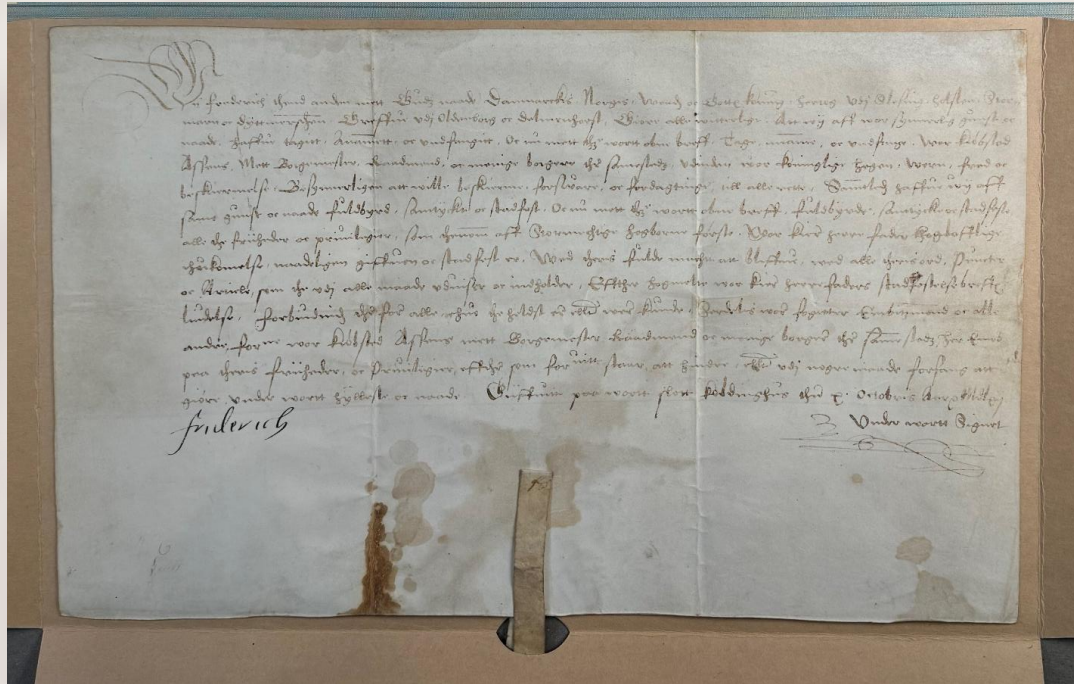

Købstadsfortællinger

Hvad er en købstad?

I perioden fra 1200-tallet til og med 1500-tallet tildelte kongen særlige rettigheder eller privilegier til borgere i 100 danske byer. I år 1524 bekræftede kongen privilegierne i Assens, og derfor kan byen fejre 500 års jubilæum i 2024.

På billedet kan du se kong Frederik 2's håndskrift, da han i 1562 bekræftede de privilegier, som byen fik udstedt af kong Christian 3 i 1524.

Hvilke byer blev købstæder?

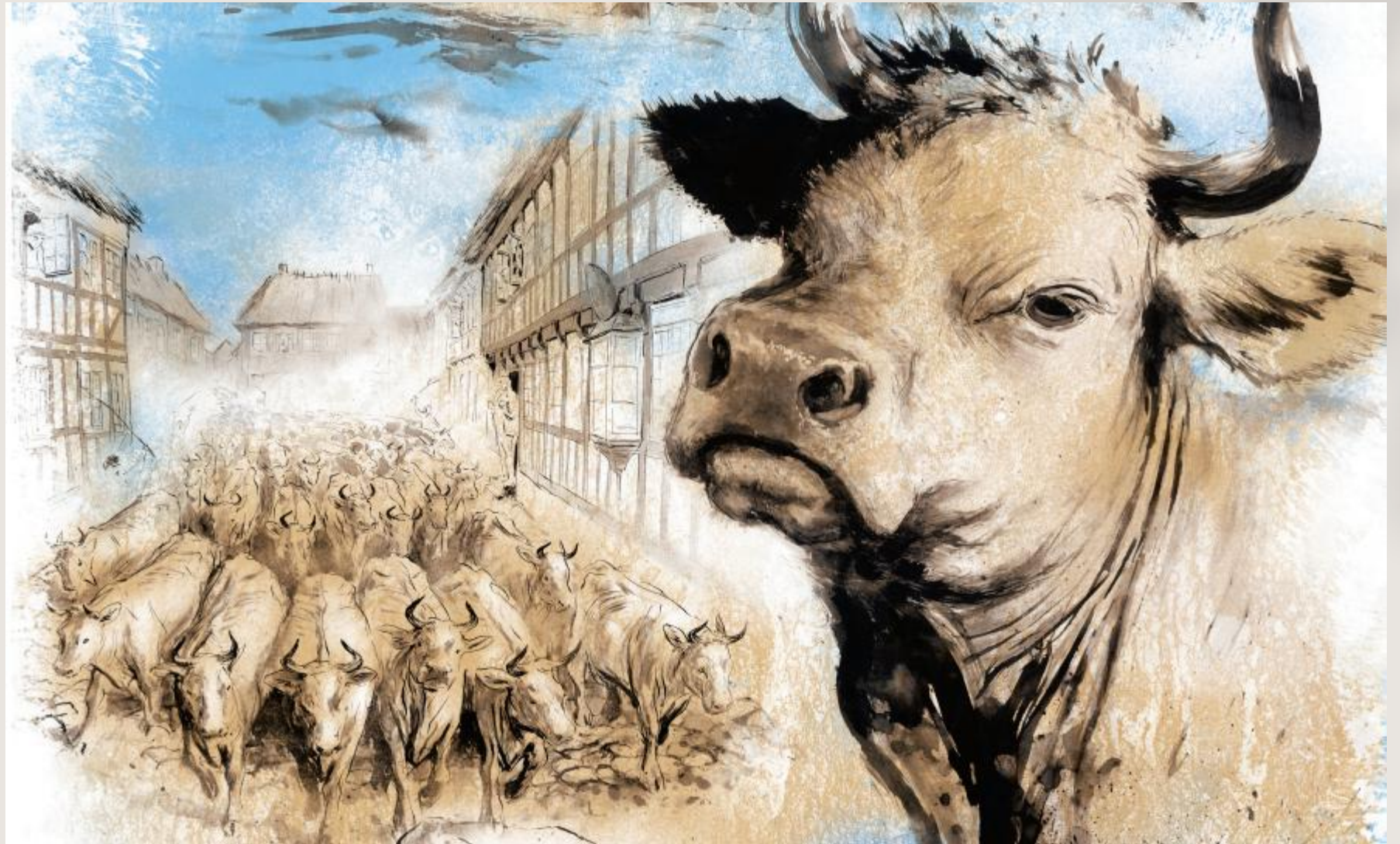
- Købstæder lå ofte på vigtige trafikale knudepunkter – steder, som man rejste igennem for at komme fra et sted til et andet.
- Assens lå meget centralt på ruten mellem København og hertugdømmerne, som i dag ligger i Tyskland.
- Alle skulle sejle over fra Assens for at komme til Sønderjylland – og blandt de rejsende var både H.C. Andersen og kongen med sit store følge.

Rejsende

På en dag kunne det være over 1400 køer, som skulle igennem Assens' gader for at sejle over til Sønderjylland.

De mange køer havde vandret langt, inden de kom til Assens. Fra Sønderjylland gik de videre nedover mod markederne omkring Hamborg, hvor de blev solgt som mad for de mange mennesker, som boede der.

Assens blev rig på den told, som skulle betales for hver ko, der sejlede over Lillebælt.

Hvad betød privilegierne for byens borgere?

Privilegierne medførte, at borgere fik et begrænset lokalt selvstyre. Det vil sige, at byen fik eget byråd og egen borgmester og byen fik ret til egen domstol.

I en købstad kunne man, hvis man fik borgerbrev, drive handel og finere håndværk inden for byens grænse. Det var samtidig forbudt at drive handel og finere håndværk uden for byens grænse.

Hvem var ”borgere”?

- En ”borger” var et medlem af borgerskabet – altså en særlig samfundsgruppe, som havde ret til at arbejde med et særligt fag inden for bygrænsen.
- Det var typisk voksne mænd, der fik borgerskab i en af landets købstæder. Hver borger var overhovedet for en husstand. I husstanden var der både mandens familie og tjenestefolkene i huset.

Retsvæsen

Købstadens egen domstol kunne dømme en, der havde begået lovbrud, til at blive straffet på byens torv i offentlighedens påsyn. Ofte var det vigtigt for byens borgere at demonstrere, hvad der skete, når man brød loven. Det var lovligt at afstraffe med piskeslag frem til 1866.

Handel i byen

På Østergade i Assens kan du se flere fine købmandsgårde. Disse bygninger vidner om et rigt handelsliv. Købmandsgårdene lå ofte lige inden for byporten.

Bønderne omkring Assens skulle til byen for at handle de fleste ting. For eksempel fint tøj til at sy kjoler og andre klæder af.

Kontrol med handel

Alle varer som skulle sælges, skulle sælges inden for byens porte. Der var fire byporte. Byportenes funktion var at sikre, at alle varer som kom ind i byen blev kontrolleret, og at der blev betalt told for varerne.

Strandporten stod som den vestlige port. Her blev alle varer, som kom med skibene kontrolleret og fortoldet, inden de kom ind i byen.

Der var dog enkelte mennesker, som forsøgte at snige sig uden om byporten når de skulle købe eller sælge varer. Smugleri var en meget udbredt aktivitet.

Vigtige handelsvarer

På de gamle købmandsgårde kan du stadig se spor efter en af de vigtigste varer som købmanden købte og solgte: Korn

Inde i købmandsgårdene kan du se de høje bygninger med hejseluger, hvor kornet blev hejst op og lå og ventede på at blive solgt til udlandet.

Handel og skibe

De største købmænd i byen havde ofte sine egne handelsskibe, som de brugte til at importere og eksportere varer med.

Flere mindre købmænd gik ofte sammen om at købe et skib, som kunne importere og eksportere varer.

Handel og skibe

Ikke alle skibe kom hjem igen fra deres handelsrejser. I 1882 forliste skibet *Jensine Maria*, som var ejet af tre købmænd i Ladegårdsgade. På skibet var også Otto Jørgensen, som lige var blevet konfirmeret og havde fået plads på skibet. Skibet var lastet med tømmer, som skulle til Skotland. Skibet kom aldrig frem.

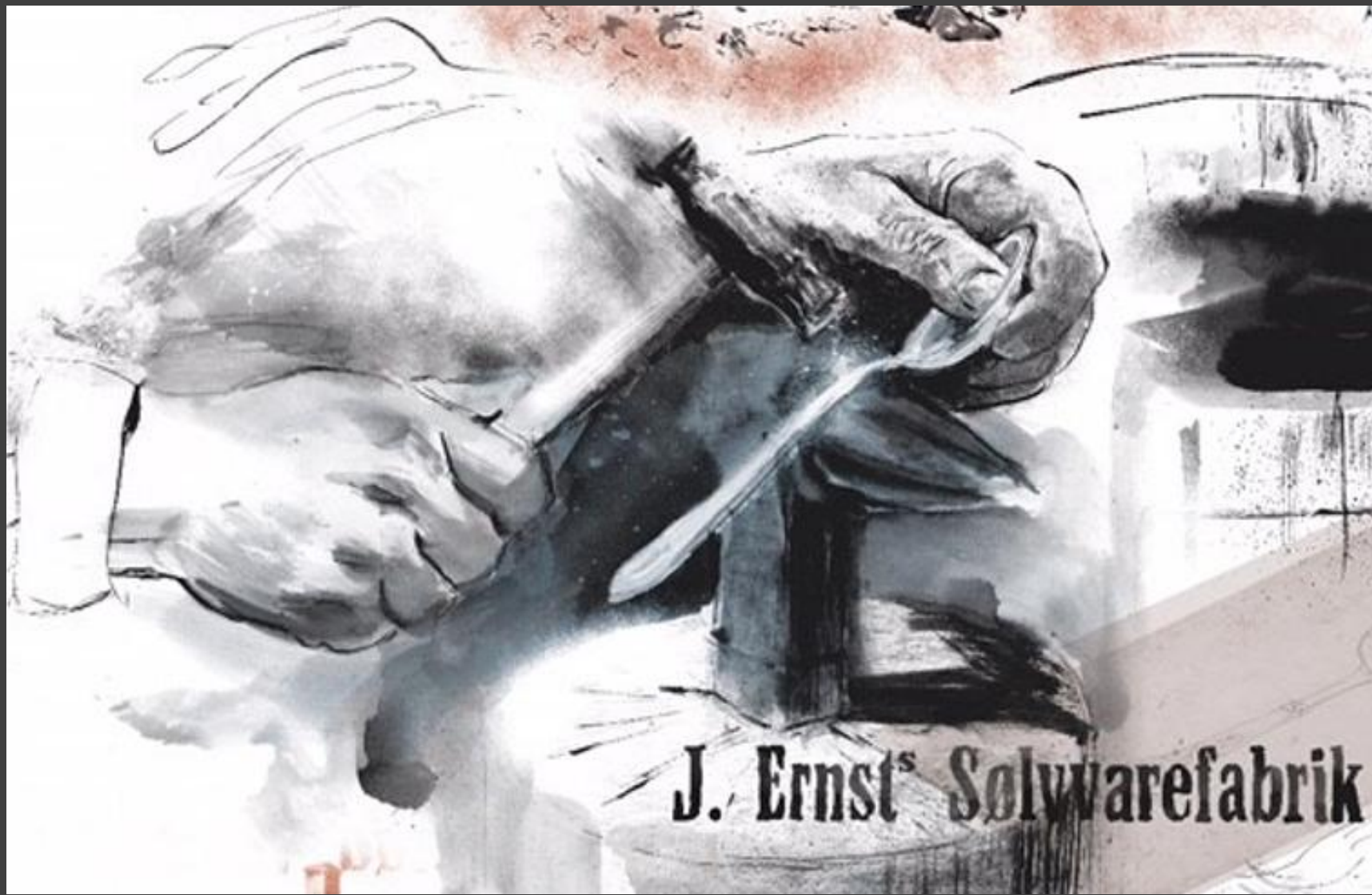
Ottos bror malede et portræt af sin bror efter at han og deres mor havde fået den triste besked.

Håndværk

En håndværkers borgerbrev og medlemskab i det særlige håndværkerlav sikrede, at håndværket var af en god kvalitet.

Der har været sølvsmede i Assens siden 1500-tallet. De arbejdede ikke kun med sølv, men også andre metaller, som kobber, messing og bronze.

Sølvsmedeværkstederne udviklede sig til sølvwarefabrikker sidst i 1800-tallet.

Købstaden har brug for et opland – opland har brug for købstaden

For at der kan komme varer til købmandsgårdene og på torvet og kunder som vil handle, så er købstaden afhængig af at have et opland.

I middelalderen lå der et hospital tæt på havnen. Det medførte, at folk i alle landsbyer omkring Assens kom til byen, når de blev syge og havde behov for hjælp. Således var områderne omkring Assens – oplandet – også afhængig af deres købstad.

I slutningen af 1800-tallet voksede industrien frem. Her var det vigtigt, at oplandet kunne forsyne fabrikkerne med for eksempel marker til dyrkning af roer.

Når privilegierne trues

I 1862 trådte en lov i kraft, som fjernede de privilegier, som eksempelvis købmændene havde haft og som sikrede at ikke alle mulige kunne sælge varer i byen.

Hvordan skulle købmændene nu sikre sin handel?

De gik sammen og stiftede Assens Handelsstandsforening, som skulle gøre det attraktivt at handle i byen i stedet for på landet, som nu blev muligt.

Industri

De borgere, som ikke længere havde gavn af de tidligere privilegier, gik sammen og fik f.eks. etableret bryggeri. De kæmpede også for at få jernbane til Assens, således at varer og kunder lettere kunne komme til byen.

I 1880'erne oplevede Assens en industriel vækst. Det betyder, at flere fabrikker blev bygget, og flere mennesker flyttede til byen og fik arbejde.

Assens Sukkerfabrik, Assens Tobaksfabrik og Bryggeriet Vestfyen A/S skabte mange arbejdspladser.

En helt ny gade blev bygget i byen for at sikre, at flere havde et sted at bo, Nygade blev anlagt i 1886, hvor det første hus blev bygget.

I 1884 lykkedes arbejdet med at få jernbane mellem Tommerup og Assens.

MUSEUM VESTFYN

www.museumvestfyn.dk

skoletjeneste@museumvestfyn.dk